

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 249 – תשפ"ה

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

קהל שתיקן את הש"ץ בספירת העומר האם יצאו יד"ח

ספירת העומר בכתיבה

בשור'ת רעק"א (סי' קמ"א סי' ל – לב) מסתפק אם אפשר לספור ספירת העומר על ידי כתיבה, ויסוד הספק הוא האם כתיבה כדיבור ויוצא ידי חובה או לאו, ומשום כך יש ליזהר שלא לכתוב את יום הספירה קודם שספר.

ומעשה שהיה עם מרן הסטייפלר זצ"ל שהיה צריך לכתוב מכתב בימי הספירה וכיון שהיה דרכו לכתוב במכתב את יום הספירה הקדים וספר ספירת העומר בברכה (ביורר הלכה תנינא עמ' רל"ח).

ופעם אחת לאחר תפילת מעריב קודם ספירת העומר ביקש רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שיוציאוהו בברכת הספירה ולא הבינו טעם הדבר, ואח"כ התברר שלפני תפילת מעריב כתב רבינו מכתב וכתב את התאריך "מ"א למספר בנ"י תש"ע" וחשש דהוי ספירה בכתב ולא רצה לברך.

ושאלתי למר"ר הגרא"ל שטיינמן מה דינו של כותב במחשב האם גם כתיבה כזאת בכלל או לא?

ואמר רבינו: דאין השאלה אם יוצא בכתיבה כזאת אלא אם ספק הרעק"א כולל גם כתיבה זו או לא וא"כ הוי ספק ספיקא ויכול לחזור ולספור בברכה.

באחד מבתי הכנסת טעה הש"ץ במנין הימים של הספירה והקהל תיקן אותו ואמר את המנין הנכון וכגון שהש"ץ אמר 'היום חמשה ימים לעומר' ותיקנו הציבור ואמרו 'ששה ימים לעומר', ונפל ויכוח בין המתפללים האם מותר להם לחזור ולספור בברכה אחרי שתיקנו את הש"ץ, חלק מהציבור טענו שיכולים הקהל לחזור ולספור בברכה כיון שלא אמרו 'היום' וקי"ל שאם לא אמר היום לא יצא ידי חובה (עי' משנ"ב סי' תפ"ט סק"כ ובשעה"צ סק"ה), ואולם היו שטענו דכיון שהש"ץ אמר 'היום' וטעה בספירה והציבור תיקן את הש"ץ שאמר 'היום' הרי זה כאילו אמרו הם היום ויצאו יד"ח.

ונראה שנחלקו בזה רבותינו גדולי הדור זצ"ל, דהנה הביא המ"ב (תפ"ט סק"ב) בשם האחרונים דאם בירך על הספירה וספר ספירה שלא כדין ונזכר בתוך כדי דיבור יחזור ויספור כדין והברכה עולה לו, וכגון אם טעה ואמר היום ארבעה ימים לעומר ובתוך כדי דיבור נזכר שהוא יום חמישי לעומר דיו שיסיים חמישה ימים לעומר ויוצא בזה, וכבר הקשו ע"ז דהרי הפסיק בין הברכה למצוה בספירה שלא כהוגן ובעי לברך שנית ומ"ט אמרין ליה שיסיים ויפסיד ברכה?

ושמעתי שהגרא"א גניחובסקי זצ"ל שאל שאלה זו קמיה רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ותיירץ הגר"ח דכיון שאמר 'היום' שהוא מעכב בספירה כמבואר במ"ב (סי' תפ"ט סק"ב) הרי התחיל את המצוה של הספירה וחלה הברכה, וא"כ אף שהפסיק בדיבור אי"צ לחזור ולברך כמו שאר המצוות שאם בירך והתחיל את המצוה והפסיק בדיבור קודם שסיים את המצוה שאי"צ לחזור ולברך.

ואולם רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל דחה תירוץ זה, דאף ד'היום' מעכב בספירה דבלא היום מתפרשת הספירה על העומר ולא על הימים וכמו שביאר שו"ע הגר"ז (שם ס"ז) אבל אין זה חלק מהספירה, ונפק"מ דאף

להסוברים דלא מהני שומע כעונה בספירת העומר (עי' ביאור"ל בריש סי' תפ"ט) מ"מ על 'היום' מהני שומע כעונה.

ונמצא דלדעת רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל ד'היום' הוא חלק מהספירה א"כ כיון שהקהל לא אמר היום לא יצאו ידי חובת ספירה ויכולים לחזור ולספור בברכה, אבל לדעת רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ד'היום' אינו חלק מהספירה אלא הוא רק מייחס את הספירה לימים, א"כ כיון שהש"ץ אמר 'היום', כשתיקנו אותו הרי ייחסו את הספירה ל'היום' שאמר הש"ץ ושפיר יצאו ידי חובה, ושוב אמרתי את הדברים למר"ר רבינו הגרא"ל זצ"ל והסכים עמהם ואמר דפשוט שאין יכולים לחזור ולברך.

אלא דלפי"ז צ"ע מדוע א"כ כשחברו שואלו כמה ימי הספירה היום, אם ענה רק המספר ללא 'היום' אין לחוש, והלא תשובתו קאי על השאלה כמה היום ומה בין זה לש"ץ שאמר 'היום'? וצ"ל דשאני ש"ץ שהציבור לא רק מזכיר לש"ץ את היום הנכון אלא הוא ממשיך את דברי הש"ץ 'היום'..., משא"כ בעונה לחברו.

ועי' בשעה"צ (שם סק"ה) שהביא שהא"ר והמאמר מרדכי מפקפקים בדברי הט"ז שכתב שאם לא ענה ואמר היום לית לן בה משום ש"כיון שמשיב לזה ששואלו כמה ימי הספירה הלילה מבואר דר"ל היום כך וכך" (לשון המאמר מרדכי) ומבואר כדברי מו"ר הגרא"ל זצ"ל דכיון שמשיב על שאלת היום כמי שאמר היום דמי.

עוד שאלתי את רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל האם הסופר הלילה כן וכך לעומר יצא יד"ח, וענה שלא יצא יד"ח, ואילו רבינו הגרא"ל שטינמן זצ"ל השיב דמסתמא יצא יד"ח, ונראה דלשיטתם אזלי דלדעת הגר"ח דהיום הוא חלק מהספירה א"כ כשאמר הלילה לא ספר את היום ולא יצא יד"ח, אך לדעת הגרא"ל שהיום אינו חלק מהספירה אלא רק מיחס את הספירה ליום א"כ כשאמר הלילה סגי בזה כדי ליחס את הספירה ליום זה.

ספר נכון את מספר הימים אך טעה בחשבון השבוע האם יצא יד"ח?

מעשה שהיה באדם שאמר ביום העשירי "היום עשרה ימים שהם שבוע אחד וארבעה ימים בעומר" ויש לדון האם די בכך שספר נכון את מספר הימים ויצא ידי חובתו, או שנימא דקלקל כשטעה בספירת השבועות ולא יצא ידי חובתו?

והנה אף שמבואר במ"ב (סי' תפ"ט סק"ז וסק"ח) דאם ספר ימים ללא שבועות יצא בדיעבד וסופר בשאר הימים בברכה, אי"ז נוגע לנידונינו, שזה דוקא אם לא ספר השבועות כלל, אך כאן שבתוכ"ד ספר את השבועות וטעה במספרם אפשר שקלקל אף את ספירת הימים ונחשב שאין לו ספירה כלל.

ואמר בזה חכ"א שליט"א, דהנה כבר יסדו רבותינו דדין תוך כדי דיבור נאמר רק לתקן ולא לקלקל, ולמשל אדם שספר ביום החמישי 'היום חמשה ימים' ובתוכ"ד 'תיקנו' חבירו בטעות שהיום 'ארבעה ימים', ולאחמ"כ נודע לו שחבירו טעה ובלבלו, יכול הוא להמשיך לספור בברכה, דתוכ"ד לא מהני לקלקל (עי' מ"ב סי' מ"ו סק"כ, וסי' ר"ט סק"ו), ולפי"ז אמר דה"ה בנידון דידן, אין ספירת השבועות המוטעית מקלקלת, דכיון שבדיעבד יוצא הוא יד"ח בימים בלבד, אף שבתוכ"ד ספר מספר שונה, אין זה יכול לקלקל ולהרוס את ספירתו הראשונה.

אך נראה שאין יסוד זה קשור לנידונינו, דדברי רבותינו הם דוקא אם גמר את הספירה לגמרי וספר שתי ספירות וכגון שאמר 'היום חמשה ימים לעומר', 'היום ארבעה ימים לעומר', אך כאן הרי טעה בספירה עצמה, שהרי השבועות הם חלק בלתי נפרד מהספירה וכיון שאמר שני מספרים שונים באותה הספירה אפשר דאין נחשבת לו ספירה זו לספירה כלל.

ונראה שהדברים תלויים בנידון נוסף באדם שספר ביום השמיני "היום ארבעה ועוד ארבעה ימים לעומר", דהגרש"ז אויערבך זצ"ל אמר שפשוט שלא יצא, דיש דין 'לספור' את מנין הימים בפירוש וכאן אי"ז 'ספירה' מפורשת של שמונה ימים אלא 'חשבון' שיוצא מתוך דבריו, (עי' הליכות שלמה פ"א סק"ד), אך מו"ר הגרא"ל שטינמן זצ"ל אמר לי, דבסברא היה נראה כדברי הגרש"ז, אלא שבמ"ב מבואר לא כן, דכתב המ"ב (בס"ק י"א) "כתבו האחרונים דאם אמר בלשון אחר כגון ביום ל"ט אמר היום ארבעים חסר אחת נמי יצא", ומבואר שמהני ספירה אף בחשבון, דכמו שחשבון 'פחות' נחשב לספירה אף חשבון 'עוד' יחשב לספירה.

ולכאנ"י יש לחלק ולומר דשאני 'ארבעים חסר אחת' משאר החשבונות, דארבעים חסר אחת אינו נחשב לחשבון, אלא מטבע לשון שקבעה תורה לענין מלקות 'ארבעים יכנו', ואחז"ל ארבעים חסר אחת, אך שאר החשבונות לא יהני, אך בגליון הרעק"א (על השו"ע שם) מוכח לא כן, דהביא הרעק"א דין זה לענין 'עשרים חסר אחת', ומקורו הוא מאותו מקור של המ"ב (שו"ת פרי הארץ להר"מ מזרחי סי' י') ועשרים חסר אחת הוא אינו מטבע לשון, ומוכח מהא שבכל חשבון יוצא ידי חובתו, [ואמנם שו"ת פרי הארץ הוא העתק תשובת מהר"י מולכו, ושם הזכיר ארבעים שהוא לישנא דקרא ושישים שהוא לישנא דמתניתין דנזיר (פ"ג מ"ב), ואולם עי"ש שציין בעל פרי הארץ בהגותו לתשובה זו לדברי הרא"ש פרק ערבי פסחים (סי' מ') וז"ל: 'שכן דרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשירית פחות אחת מונה אותו בחשבון עשירית ואינו משגיח על חסרון האחד' עכ"ל, וא"כ עשרים חסר אחת נמי].

ולפי"ז נראה דשאלתינו תלויה במחלוקת רבותינו, דלדעת הגרא"ל ש זצ"ל שמהני 'חשבון' בספירת העומר אין הוא יוצא ידי חובתו, כיון ששבוע וארבעה ימים נחשב לספירה גמורה, ונמצא שספר שני מספרים בתוך אותה הספירה, אך לדעת הגרש"ז א זצ"ל שלא מהני ספירה בחשבון, נמצא 'שבוע וארבעה ימים' אי"ז מספר כלל, וא"כ יוצא הוא ידי חובתו בדיעבד בספירת הימים בלבד, שהרי לא אמר מספר נוסף על מספר הימים, ודבריו בהמשך הרי הם כדברים בעלמא.

ואף לדעת הגרא"ל ש זהו דוקא אם אמר שבוע ויום נוסף, אך אם אמר שבוע בלבד או שני שבועות בלבד ולא הזכיר ימים כלל אי"ז נחשב לספירה, דשבוע לחוד אינו מספר שבע, אלא כשמוסיף לו מנין ימים כמבואר להדיא בשעה"צ (שם סק"א).